

شناخت کیفیت زندگی مردان و زنان در شهر جدید بهارستان^۱

سید احمد فیروزآبادی*، ابراهیم شیرعلی**

چکیده

در این مقاله سعی شده است میزان کیفیت زندگی شهری در شهر جدید بهارستان با تأکید بر متغیر جنسیت (مقایسه کیفیت زندگی شهری از دیدگاه زنان و مردان) بررسی و سنجش شود. برای سنجش کیفیت زندگی شهری از مقیاس «کیفیت زندگی شهرهای اروپا» که دپارتمان سیاست شهری و ناحیه‌ای کمیسیون اروپایی، اتحادیه اروپا آن را طراحی کرده، استفاده شده است. مقیاس مذکور از مؤلفه‌های «رضایت کلی از محل سکونت»، «نگرش شهروندان نسبت به شهر»، «رضایت از وضعیت محیط زیست شهری» و «رضایت از وضعیت معیشتی» ساخته شده است. روش پژوهش پیمایش است. جامعه آماری این پژوهش، مجموع مردان و زنان ۱۸ تا ۶۵ ساله خانوارهای معمولی ساکن در فازهای چهارگانه شهر بهارستان در سال ۱۳۹۶ هستند. نمونه‌گیری از نوع تصادفی چندمرحله‌ای با حجم نمونه هزار نفر از طریق فرمول کوکران به‌دست آمده است. یافته‌ها و نتایج بیانگر این است که امتیاز کیفیت زندگی شهری در شهر جدید بهارستان در بازه (۱۰۰-۰) برابر با ۴۳/۶ است. از بین مؤلفه‌های کیفیت زندگی، «رضایت از وضعیت محیط زیست شهری» با نمره ۵۳/۶ وضعیت بهتری نسبت به مؤلفه‌های دیگر دارد. سایر مؤلفه‌های کیفیت زندگی مورد مطالعه عبارت بودند از: «رضایت کلی از محل سکونت» با امتیاز ۳۵/۲، «نگرش شهروندان نسبت به شهر» با امتیاز ۳۳/۶ و «رضایت از وضعیت معیشتی» با امتیاز ۵۱/۹. میزان کیفیت زندگی شهری بین مردان ۴۳/۲ و بین زنان ۴۴/۱ است. بنابراین در پژوهش حاضر با توجه به نمره کیفیت زندگی و نتایج آزمون T، تفاوت معناداری در میزان کیفیت زندگی شهری از دیدگاه زنان و مردان پاسخگو در شهر جدید بهارستان وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها

کیفیت زندگی شهری، رضایت از زندگی، جنسیت، شهر جدید بهارستان

۱- در تدوین این مقاله از طرح پژوهشی «مطالعه نیمرخ اجتماعی-فرهنگی و بررسی کیفیت زندگی شهری در شهر جدید بهارستان» با حمایت مالی شرکت عمران شهر جدید بهارستان و وزارت راه و شهرسازی در سال ۱۳۹۶ استفاده شده است.

* afirouzabadi@ut.ac.ir

** کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی، دانشگاه تهران، پژوهشگر مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) Ebrahim.shirali@ut.ac.ir

۱- طرح و بیان مسئله

بسیاری از صاحب‌نظران بر این عقیده‌اند که کیفیت زندگی موضوعی پر از ابهام و ارائه تعریفی دقیق و مورد توافق از آن دشوار است. بخشی از این ابهام ناشی از وجود تعداد زیاد حوزه‌ها و رشته‌های علمی درگیر در موضوع کیفیت زندگی است؛ به طوری که هر کدام از آنها، از روان‌شناسی و پزشکی تا جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی شهری، با رویکردی ویژه به موضوع نگریند و همگی دارای نقاط تأکید ویژه‌ای در تعریف و معیارهای اندازه‌گیری آن هستند. با وجود فراوانی حوزه‌های علمی فعال در این زمینه، طبقه‌بندی کیفیت زندگی در زیرمجموعه رشته علمی خاص بسیار دشوار و بحث‌برانگیز است. رومنی^۱ و همکارانش (۱۹۹۴) مجموعه استدلال‌هایی را برای پاسخ به این پرسش ارائه می‌دهند که چرا تعاریف پذیرفته‌شده جهان‌شمولی برای کیفیت زندگی وجود ندارد. این مجموعه عبارت‌اند از (۱) فرایندهای روان‌شناختی مرتبط با تجربه کیفیت زندگی را می‌توان از دریچه زبان‌ها و فیلترهای مفهومی مختلف توصیف و تفسیر کرد، (۲) مفهوم کیفیت زندگی تا حد زیادی با ارزش دآوری همراه است و (۳) مفهوم کیفیت زندگی متأثر از رشد درک انسانی و فرایندهای توسعه در طول زندگی افراد در اجتماع محلی و میزان تحت تأثیر قرار گرفتن این فرایندهای روان‌شناختی از سوی عوامل محیطی و سامانه‌های ارزش فردی است. از این رو، به دلیل کمبود تعریف عملیاتی واحد از کیفیت زندگی، واژه‌های مرتبط دیگری مانند بهزیستی، سطح زندگی، استاندارد زندگی، رضایت‌مندی از زندگی و خشنودی ظهور کرده‌اند (ماسام، ۲۰۰۲؛ به نقل از مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایرانیان، ۱۳۹۵: ۲۲). همچنین تعدد تعاریف مربوط به کیفیت زندگی ناشی از چندبعدی بودن سازه کیفیت زندگی، کاربرد آن در حوزه‌های حرفه‌ای متفاوتی چون پزشکی، روان‌شناسی، جغرافیای انسانی، جامعه‌شناسی، مطالعات توسعه و در نهایت سطح تحلیلی که می‌تواند مربوط به عاملان، فرایندها، موقعیت‌ها یا ساختارها باشند، است (غفاری و امید، ۱۳۸۸: ۳).

بنابراین می‌توان گفت کیفیت زندگی در رشته‌های مختلفی بررسی شده است که از آن جمله می‌توان به عرصه مطالعات اجتماعی، مطالعات اقتصادی، بهداشتی و پزشکی، مطالعات محیطی و انواع دیگری از زمینه‌ها و رشته‌ها اشاره کرد. در حوزه‌های جدیدتر کیفیت زندگی گونه‌ای ترکیبی و تلفیقی از این حوزه‌های مطالعاتی را در جایگاه ارائه توصیف دقیق‌تری از خوشبختی جمعی گروه‌ها و جمعیت‌ها شاهد هستیم. از سوی دیگر، این مفهوم گاه در حالت ایجابی آن نوعی احساس مثبت برشمرده شده و دارای نمودهایی همچون رضایت از زندگی، احساس خوشبختی و شادکامی که جنبه‌هایی از سلامتی انسان هستند، دانسته شده است.

چندوجهی بودن مفهوم کیفیت زندگی سبب می‌شود که از زوایا و ابعاد مختلفی سنجیده شود. از سوی دیگر، در اکثر روش‌های سنجش، کیفیت زندگی طی ارزیابی پاسخگو از وضعیت خود احصا می‌شود و او نیز در این ارزیابی آنچه را واقعیت زندگی خویش می‌پندارد با انتظارات و توقعاتش مقایسه و نهایتاً دآوری می‌کند (نجات و همکاران، ۱۳۸۵).

در دهه‌های گذشته ابزارها و پرسشنامه‌های زیادی با رویکردهای مختلف (سلامت، زیست‌پذیری شهری، اقتصاد، کیفیت محیط، استانداردهای زندگی و نیازهای اساسی) تدوین و طراحی شده‌اند که هر کدام از نگاه و جنبه خاصی کیفیت زندگی را مورد سنجش قرار می‌دهند. در این میان یکی از ابزارهایی که کیفیت زندگی افراد را مورد سنجش قرار می‌دهد پرسشنامه «مقیاس کیفیت زندگی شهرهای اروپا»^۲ است.

در این مقاله، کیفیت زندگی شهری (۱۳۹۶) در شهر جدید بهارستان بر اساس پرسشنامه بومی شده «کیفیت زندگی در شهرهای اروپا» سنجش می‌شود و ابعاد مختلف آن با متغیرهای زمینه‌ای مورد آزمون قرار می‌گیرد و رابطه آنها مشخص می‌شود. همچنین میزان کیفیت زندگی و تفاوت آن بین مردان و زنان مقایسه می‌شود.

۲- ملاحظات مفهومی و نظری

یکی از رویکردهای نوین در زمینه اصلاح و گسترش مفهوم

توسعه، مطرح شدن مفهوم کیفیت زندگی و دخالت دادن شاخص‌های اجتماعی و کیفی در اهداف توسعه و عمران شهری و منطقه‌ای است و به‌کارگیری این مفهوم در واقع واکنشی علیه توسعه یک‌بعدی اقتصادی در سطح ملی، و توسعه صرفاً کالبدی در مقیاس شهری است.

مطالعه و بررسی در زمینه کیفیت زندگی شهرها بسیار مهم است، چون نشان می‌دهد که شهروندان چگونه رفتار می‌کنند و رضایتشان از زندگی و میزان شادکامی آنها چه میزان است. به طور خاص مطالعه روی کیفیت زندگی شهری می‌تواند زمینه و میزان تقاضا را برای اقدامات عمومی فراهم کند. همچنین اثر مستقیم زیست‌پذیری شهرها برای ساکنان را مشخص می‌کند و پارامترهایی را به وجود می‌آورد که از طریق آنها سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان می‌توانند اثربخشی برنامه‌های خود را ارزیابی کنند. علاوه بر اینها، شرایطی را فراهم می‌کند که شهروندان و ساکنان قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب داشته باشند (مارانز و استیمسون، ۲۰۱۱: ۲).

اصطلاح «کیفیت» برای بیان توسعه زیستی در جامعه به‌کار رفته است و به‌گونه‌ای در برابر «کمیت» که به وجه اقتصادی زندگی مردم اشاره دارد، قرار می‌گیرد. با این حال، چنان‌که خواهیم دید، این متغیر در چند دهه اخیر نخست از مطالعات اقتصادی سر برآورده است. در سنجش‌های عینی از کیفیت زندگی، عوامل برون‌زایی نظیر فناوری تولید، زیرساخت‌ها، روابط اجتماعی، نهادهای اجتماعی و نگرانی‌های محیط زیستی نیز مد نظر قرار می‌گیرد (روباک^۱، ۱۹۸۲: ۱۲۵۹).

کیفیت زندگی را می‌توان مجموعه عملکرد اجتماعی، فیزیکی، روانی و بیولوژیک فرد دانست. رافائل و همکارانش^۲ (۱۹۹۶) کیفیت زندگی را حدی که شخص از امکانات مهم زندگی‌اش لذت می‌برد، تعریف می‌کنند. در نگاه دیگر، کیفیت زندگی عبارت است از مسائل عینی همراه با تجهیزات غیرمادی زندگی که به‌نحوی مطابق با ادراکات شخص در مورد سلامت، محیط زندگی، کار، خانواده و غیره تعیین شده است (ون کمپ، لیدلمیجر، مارسمن و هولندر^۳، ۲۰۰۳).

پاسیون (۲۰۰۶) معتقد است که کیفیت زندگی، شادکامی یا رضایت افراد از زندگی و محیط شامل نیازها و آرزوها، سبک زندگی و سایر عوامل ملموس و غیرملموس است که به‌زیستی کلی را تعیین می‌کنند. تعریف جغرافیایی کیفیت زندگی به مفهوم به‌زیستی فردی اشاره دارد، اما در آن بیشتر تمرکز بر مکان است تا فرد. این تعریف دربرگیرنده شرایط عینی و ذهنی اجتماعی و محیطی در یک مکان و چگونگی ادراک این شرایط از سوی ساکنان آنجاست (پاسیون، ۲۰۰۶).

برخی معتقدند که «کیفیت زندگی به معنای احساسی است که فرد نسبت به به‌زیستی اجتماعی، عاطفی و جسمانی خود دارد. این احساس متأثر از این است که یک فرد در شرایط مختلف زندگی تا چه اندازه به خشنودی شخصی نائل شده است. به عبارت دیگر، کیفیت زندگی به این معناست که انسان بتواند زندگی خود را هماهنگ با ارزش‌هایش سامان دهد» (گیب، بوری و السون، ۲۰۰۴؛ به نقل از البرزی و البرزی، ۱۳۸۵: ۳۲۲).

طبق تعریف یونسکو^۴، کیفیت زندگی مفهومی کلی است که تمام جنبه‌های زیستی شامل رضایت مادی، نیازهای حیاتی و جنبه‌های انتقالی زندگی مانند توسعه فردی، خودشناسی و بهداشت اکوسیستم را پوشش می‌دهد. همچنین سمینار جهانی سازمان ملل متحد در ارتباط با جهان سوم^۵ کیفیت زندگی را شامل شرایط بهتر تغذیه، پوشاک، مسکن و محیط زیست انسانی، بهداشت و آموزش و پرورش و ایجاد فرصت‌هایی برای کنش متقابل اجتماعی، کسب مهارت‌های اجتماعی و شغلی، گسترش همبستگی عمومی و مشارکت اجتماعی و سیاسی می‌داند (شربیفیان و فتوت، ۱۳۹۰: ۱۵۸).

طبق تعریف گروه کیفیت زندگی سازمان جهانی سلامت، کیفیت زندگی عبارت است از ادراک اشخاص از موقعیتشان در زندگی، در پس‌زمینه فرهنگ و نظام ارزش‌های زندگی آنها و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و دل‌مشغولی‌هایشان. طبق این تعریف، کیفیت زندگی به یک ارزیابی ذهنی شکل گرفته در پس‌زمینه فرهنگی، اجتماعی و محیطی اشاره دارد، زیرا این تعریف بر ادراک پاسخگویان متمرکز است که نه فقط میانگین، جزئیات و

4- UNESCO
5- UN

1- Roback
2- Raphael, Renwick, Brown, & Rootman
3- Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman, & De Hollander

علائم بیماری‌ها و شرایط را، که تأثیر بیماری‌ها و مداخلات سلامتی و درمان را بر کیفیت زندگی نیز نشان می‌دهد (گروه کیفیت زندگی سازمان جهانی سلامت، ۱۹۹۶: ۳). این پیچیدگی و تنوع در تعریف مفهوم کیفیت زندگی در رویکردهای مختلف شهری نیز وجود دارد. بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی از ارائه تعریفی جامع و مانع از آن ناتوان‌اند، چرا که درک این مفهوم از سوی اقشار مختلف جامعه شهری معنای متفاوتی متبادر می‌کند (جورج و بایرون، ۱۹۸۰: ۱). به عبارتی، در محیط شهری این مفهوم به‌واسطه تنوع اندیشه و اینکه هر کس تعریف خاصی از زندگی و رفاه اجتماعی دارد، معنای متفاوتی را متبادر می‌کند (بونو و کارنر، ۲۰۰۴: ۱). اما در یک تعریف عام، کیفیت زندگی به معنای زندگی راحت و دسترسی به نیازهای اساسی در محیط شهری است (ایسر، ۲۰۰۴: ۲). منظور از کیفیت زندگی در واقع قابلیت زندگی در یک مکان است. به عبارتی، در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر (کیفیت هوا، آب، ترافیک، فرصت‌های تفریحی، شغلی و...) و سطح توانایی شهر در پاسخگویی به اهداف مورد نظر ساکنان شهر است. به عبارتی دیگر، کیفیت زندگی ریشه در کفایت اقتصادی، سیاسی، و الزامات اجتماعی یک شهر دارد (میرز، ۱۹۸۷: ۱۰۸). در مجموع رویکرد کیفیت زندگی شهری تلاش برای ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چهارچوب پایداری است (هارپام، ۲۰۰۱: ۱۰۹). از نظر پروفکت و همکاران (۱۹۹۲)، کیفیت زندگی شهری احساس خوبی است که حاصل ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکان یا هویت مکان از قبیل خوانایی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی است. چیزی که در اینجا اهمیت دارد ارتباط مستقیم عاطفی (احساسی) است که فرد با محیط ساخته‌شده اطراف برقرار می‌کند. به عبارت دیگر، احساس یا واکنش احساسی ما میان روان ما و ساختار محیط و اجزای آن است (یزدانی، ۱۳۹۴: ۲۴). بنابراین در یک شهر سالم با کیفیت زندگی بالا شرایط کالبدی، اجتماعی و اقتصادی در جهت توانمندسازی ساکنان شهر برای اجرای نقش‌های زندگی و شکوفایی استعدادهای خود مهیا می‌شود (اشتون، ۲۰۰۰: ۱۵-۱۴).

1- The WHOQOL Group

بررسی تحقیقات مختلف در ادبیات کیفیت زندگی حاکی از آن است که هیچ اتفاق نظر دقیقی مبنی بر اینکه چه روشی باید برای سنجش این مفهوم به کار رود، وجود ندارد. اما می‌توان رویکردهای مختلف در سنجش کیفیت زندگی را در دو قسم کلی آورد؛ رویکرد عینی و رویکرد ذهنی. در مطالعات و سنجش کیفیت زندگی، رویکرد عینی بیشتر مبتنی بر تحلیل ثانویه داده‌ها و اطلاعاتی است که عمدتاً از سوی مراجع رسمی اعلام می‌شود و رویکرد ذهنی مبتنی بر داده‌های اولیه‌ای است که عمدتاً از طریق انجام تحقیقات پیمایشی و موردی به دست می‌آید (مارانز و استیمسون، ۲۰۱۱: ۳۳).

گروه کیفیت زندگی سازمان جهانی سلامت کیفیت زندگی را ادراک و دریافت افراد از موقعیت‌های زندگی‌شان با توجه به زمینه فرهنگی و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کنند و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و تعاملات آنها تعریف می‌کند. این تعریف از کیفیت زندگی ارزیابی ذهنی فرد از موقعیت خویش با توجه به زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و محیطی را مورد توجه قرار می‌دهد و ادعا دارد دریافت فرد از کیفیت زندگی ملاک تعیین میزان کیفیت زندگی وی است (گروه کیفیت زندگی سازمان جهانی سلامت، ۱۹۹۶: ۵).

همان‌طور که گفته شد، ابزارها و پرسشنامه‌های زیادی با رویکردهای مختلف تدوین و طراحی شده‌اند که هر کدام از نگاه و جنبه خاصی کیفیت زندگی را مورد سنجش قرار می‌دهند. یکی از ابزارهایی که کیفیت زندگی افراد را مورد سنجش قرار می‌دهد پرسشنامه «مقیاس کیفیت زندگی شهرهای اروپا» است. این ابزار را «کمیسون اروپایی سیاست شهری و ناحیه‌ای، اتحادیه اروپا»^۲ ساخته است و با استفاده از آن، از سال ۲۰۰۴، هر سه سال یک بار در ۷۹ شهر اروپا و با حجم نمونه بیش از ۴۰ هزار نفر، کیفیت زندگی شهری مورد سنجش قرار می‌گیرد. این مقیاس دارای ۵ بُعد «رضایت مردم از زندگی در شهر»، «دیدگاه شهروندان در مورد شهر خود»، «رضایت شهروندان از شهر در بُعد زیست‌محیطی»، «رضایت شهروندان از موقعیت فردی خود» و در نهایت «مسائل و مشکلات شهری» است.

2-European Commission, for Regional and Urban Policy

$$E = Z\left(\frac{\alpha}{2}\right)\left(\frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right)$$

با جای گذاری پارامترها ($Z = 1.96, \sigma = 0.5, e = 0.032$) در فرمول فوق، تعداد کل نمونه برابر با ۹۳۷ به دست می آید. با احتساب درصدی ریزش در طول فرایند جمع آوری داده‌ها، نمونه نهایی برابر با هزار در نظر گرفته شد.

در مرحله بعد، در داخل شهر و به تفکیک فازهای چهارگانه، چندین بلوک و از داخل هر بلوک ۱۰ خانوار (و به تبع آن ۱۰ فرد پاسخگو) انتخاب شد. برای انتخاب بلوک‌ها از روش نمونه‌گیری با احتمال‌های نابرابر یا نمونه‌گیری با احتمال‌های متناسب استفاده شد.

گفتنی است واحد تحلیل فرد است. در تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در تحلیل داده‌ها از روش آمارهای توصیفی و استنباطی (روابط همبستگی) استفاده شده است. از نظر مکانی، تحقیق حاضر در سطح فازهای چهارگانه شهر جدید بهارستان و در سال ۱۳۹۶ اجرا شد.

۴- یافته‌ها

۴-۱- مشخصات پاسخگویان

از مجموع هزار نمونه آماری (پاسخگو) ۵۰٫۶ درصد پاسخگویان مرد و ۴۹٫۴ درصد زن هستند. ۳۵٫۳ درصد پاسخگویان در گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال یا گروه سنی جوان، ۴۰٫۶ درصد در گروه سنی ۳۰ تا ۳۹ سال یا گروه سنی میانسال، و ۲۴٫۱ درصد آنان نیز در گروه سنی ۵۰ تا ۶۵ سال قرار دارند. همچنین میانگین سنی پاسخگویان ۳۷٫۵ سال است. ۶۸٫۹ درصد پاسخگویان متأهل و ۲۸٫۶ درصد آنها مجرد هستند. ۲٫۵ درصد پاسخگویان نیز یا از همسر خود جدا شده‌اند یا همسرشان فوت کرده است. ۲۲ درصد پاسخگویان تحصیلات زیر دیپلم دارند، ۴۲٫۳ درصد آنها دیپلمه هستند و ۳۵٫۷ درصد نیز تحصیلات دانشگاهی دارند.

۴۳٫۷ درصد پاسخگویان یک تا پنج سال، ۲۲٫۵ درصد آنها شش تا ده سال، ۱۷٫۷ درصد آنان یازده تا پانزده سال و ۱۶٫۱ درصد نیز بیش از پانزده سال سابقه سکونت در شهر بهارستان را دارند. میانگین سکونت در شهر بهارستان تقریباً ۸ سال و ۳ ماه است. ۲۶ درصد پاسخگویان در فاز یک شهر

در ایران این پرسشنامه برای نخستین بار ترجمه و اعتباریابی شده است. برای اعتباریابی ابتدا روی ۶۰ نفر نمونه در دسترس پیش‌آزمون و بررسی‌های روایی ظاهری انجام شده است. پس از اعمال برخی تغییرات، هزار پرسشنامه در چهار فاز شهر جدید بهارستان توزیع شده و پس از جمع‌آوری داده‌ها، برای بررسی پایایی در بُعد سازگاری درونی^۱ از آزمون آلفای کرونباخ و همبستگی درون‌خوشه‌ای استفاده شده است.

بُعد «رضایت مردم از زندگی در شهر» وضعیت حمل و نقل عمومی، خدمات بهداشتی و درمانی، امکانات ورزشی، امکانات فرهنگی، مراکز آموزشی و مدارس، وضعیت و کیفیت کالبد شهر و فضاهای عمومی را بررسی می‌کند.

در بُعد «دیدگاه شهروندان در مورد شهر خود» مواردی مانند وضعیت شغل، وضعیت و کیفیت مسکن، وضعیت مهاجرت و عملکرد سازمان‌های اجرایی محلی سؤال می‌شود.

بُعد «رضایت شهروندان از شهر در بُعد زیست‌محیطی» وضعیت آب و هوا، نظافت و تمیزی شهر، وضعیت آلودگی صوتی و فضاهای سبز را بررسی می‌کند.

بُعد «رضایت شهروندان از موقعیت فردی خود» به بررسی وضعیت زندگی به طور کلی، وضعیت محل سکونت، وضعیت مالی و درآمد خانواده و نیز وضعیت شغلی خود و خانواده می‌پردازد.

و در نهایت بُعد «مسائل و مشکلات شهری» مهم‌ترین مسائل و مشکلات شهری را از دیدگاه ساکنان بررسی می‌کند.

۳- روش پژوهش

در این پژوهش از روش پیمایشی استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه استاندارد «سنجش کیفیت زندگی در شهرهای اروپا» است.

جامعه آماری این پژوهش مجموع مردان و زنان ۱۸ تا ۶۵ ساله خانوارهای معمولی ساکن در فازهای چهارگانه شهر جدید بهارستان در سال ۱۳۹۶ است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شده است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران محاسبه شده است. در زیر این فرمول و نحوه محاسبه آمده است.

1- internal consistency

جدول ۱. توزیع پاسخگویان (%) در هر یک از گویه‌های مقیاس کیفیت زندگی شهری (n=۱۰۰۰)

گویه‌ها/ ابعاد	ضعیف	متوسط	مطلوب	نمی‌دانم/ بی‌پاسخ
۱- رضایت کلی مردم از زندگی در شهر				
وضعیت حمل و نقل عمومی (تاکسی، اتوبوس و...)	۴۵,۰	۱۷,۶	۳۱,۸	۵,۶
خدمات بهداشتی و درمانی نظیر بیمارستان‌ها و مطب پزشکان	۷۵,۲	۱۰,۴	۱۲,۵	۱,۹
امکانات ورزشی مثل باشگاه‌ها و زمین‌های ورزشی	۸۱,۰	۷,۹	۶,۸	۴,۳
امکانات فرهنگی مثل کتابخانه، سینما و فرهنگسرا	۸۱,۰	۷,۹	۶,۸	۴,۳
مراکز آموزشی و مدارس	۴۶,۹	۲۰,۱	۲۶,۶	۶,۴
وضعیت و کیفیت خیابان‌ها و ساختمان‌های شهر	۶۱,۷	۱۳,۱	۲۵,۱	۰,۱
فضاهای عمومی مثل مراکز خرید، میدان‌ها و پیاده‌روها	۵۱,۹	۱۵,۰	۳۳,۰	۰,۱
دسترسی به سوپری‌ها و خرده‌فروشی‌ها	۱۷,۲	۱۴,۳	۶۸,۵	۰,۰۰
امتیاز شاخص رضایت کلی مردم از زندگی در شهر (۱۰۰-۰)	۳۵,۲			
۲- دیدگاه شهروندان در مورد شهر				
پیدا کردن شغل در شهر بهارستان آسان است	۷۳,۶	۱۰,۵	۱۱,۰	۴,۹
پیدا کردن مسکن با کیفیت و قیمت مناسب در شهر بهارستان آسان است	۴۶,۹	۱۷,۶	۳۲,۵	۳
افرادی که به این شهر مهاجرت کرده‌اند و در آن زندگی می‌کنند یکپارچه و منسجم هستند	۸۲,۲	۹,۷	۸,۱	۰,۰۰
سازمان‌های اجرایی در شهر بهارستان مثل شهرداری، شرکت عمران شهر بهارستان و کلانتری عملکرد خوبی دارند	۴۴,۵	۲۶,۴	۲۶,۷	۲,۴
سازمان‌های اجرایی در شهر بهارستان مثل شهرداری، شرکت عمران شهر بهارستان و کلانتری قابل اعتمادند	۴۰,۶	۲۷,۰	۲۸,۳	۴,۱
امتیاز شاخص دیدگاه شهروندان در مورد شهر (۱۰۰-۰)	۳۳,۶			
۳- رضایت شهروندان از بُعد زیست‌محیطی شهر				
کیفیت آب و هوا	۱۲,۲	۱۹,۰	۶۸,۷	۰,۱
وضعیت و میزان سر و صدا	۴۷,۰	۱۲,۰	۴۱,۰	۰,۰۰
وضعیت نظافت و تمیزی شهر	۳۲,۱	۲۰,۸	۴۷,۱	۰,۰۰
وضعیت پارک‌ها و فضاهای سبز	۴۶,۹	۱۵,۳	۳۷,۷	۰,۱
امتیاز شاخص رضایت شهروندان از بُعد زیست‌محیطی شهر (۱۰۰-۰)	۵۳,۶			
۴- رضایت شهروندان از وضعیت زندگی و معیشتی شهر				
وضعیت زندگی به طور کلی	۲۳,۹	۵۰,۰	۲۶,۱	۲۳,۹
خانه و محل سکونت	۲۰,۲	۵۶,۵	۲۳,۳	۲۰,۲
وضعیت مالی و درآمد خانواده	۳۵,۷	۲۹,۰	۳۵,۳	۳۵,۷
وضعیت شغلی خود و خانواده	۳۳,۱	۳۰,۰	۳۶,۹	۳۳,۱
امتیاز شاخص رضایت شهروندان از وضعیت زندگی و معیشتی شهر (۱۰۰-۰)	۵۱,۹			
امتیاز شاخص کیفیت زندگی در شهر بهارستان (۱۰۰-۰)	۴۳,۶			

۴-۲- توزیع پاسخگویان در هر یک از گویه‌ها

پرسشنامه استاندارد سنجش کیفیت زندگی شهری دارای ۲۲ گویه است که یک گویه به طور کلی و عمومی به بررسی

بهارستان، ۲۶ درصد در فاز دو، ۲۵ درصد در فاز سه و ۲۳ درصد پاسخگویان نیز در فاز چهار شهر بهارستان سکونت دارند.

امتیاز ۵۱,۹ نشان می‌دهند که وضعیت کیفیت زندگی شهری از دیدگاه شهروندان چندان مناسب نیست.

۴-۳- رابطه کیفیت زندگی شهری و متغیرهای زمینه‌ای با تأکید بر جنسیت

در این بخش رابطه کیفیت زندگی و ابعاد آن با متغیرهای زمینه‌ای (جنسیت، وضعیت تأهل، گروه‌های سنی و میزان تحصیلات) بررسی می‌شود.

جدول شماره ۲ بیانگر رابطه میزان کیفیت زندگی در شهر جدید بهارستان با جنسیت، وضعیت تأهل، گروه سنی و مدرک تحصیلی است و در مجموع نشان می‌دهد که بین متغیر کیفیت زندگی و وضعیت تأهل، گروه‌های سنی و میزان تحصیلات تفاوت معناداری وجود دارد. مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد افراد مجرد نسبت به افراد متأهل کیفیت زندگی بالاتری دارند. همچنین افراد ۱۸ تا ۲۹ ساله نسبت به سایر گروه‌های سنی، با توجه به میزان میانگین و سطح معناداری آزمون T، از کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند. بین میزان تحصیلات و کیفیت زندگی شهری تفاوت معناداری وجود دارد. با بالاتر رفتن میزان تحصیلات از میزان کیفیت زندگی کاسته می‌شود. به بیان دیگر، افراد دانشگاهی ارزیابی پایین‌تری از میزان کیفیت زندگی خود نسبت به افراد با تحصیلات غیردانشگاهی دارند. اما بین متغیر کیفیت زندگی شهری و متغیر جنسیت تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود. سطح معناداری آزمون T و مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که بین زنان و مردان در میزان کیفیت زندگی تفاوت وجود ندارد. بررسی رابطه بین میزان کیفیت زندگی و متغیر جنسیت در ابعاد چهارگانه کیفیت زندگی شهری به شرح زیر است:

میانگین رضایت از زندگی در شهر بهارستان بین مردان و زنان تقریباً یکسان است. سطح معناداری برآوردشده ۰,۰۸ نیز نشان می‌دهد که با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین جنسیت و رضایت از زندگی در شهر بهارستان تفاوت معناداری وجود ندارد.

میانگین نگرش شهروندان نسبت به شهر در میان مردان و زنان تقریباً یکسان است. سطح معناداری برآوردشده ۰,۳۲ نیز نشان می‌دهد که با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین زنان و مردان تفاوت معناداری در دیدگاهشان نسبت به

شهر وجود ندارد.

اما میانگین رضایت از محیط زیست شهر بهارستان در میان مردان و زنان متفاوت است. سطح معناداری برآوردشده ۰,۰۳ نشانگر این است که با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین جنسیت و رضایت از محیط زیست شهر بهارستان تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین مقدار T برابر با ۲,۱۸ است و نشان می‌دهد که جنسیت خیلی کم بر رضایت از محیط زیست شهر بهارستان تأثیر می‌گذارد.

میانگین رضایت از وضعیت زندگی و معیشتی میان مردان و زنان یکسان است. سطح معناداری برآوردشده ۰,۹ نشان می‌دهد که با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین جنسیت و رضایت از وضعیت زندگی و معیشتی تفاوت معناداری وجود ندارد.

۵- نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در یافته‌های تحقیق ملاحظه می‌شود، از بین مؤلفه‌های کیفیت زندگی، «رضایت از وضعیت محیط زیست شهری» با نمره ۵۳,۶ وضعیت بهتری نسبت به مؤلفه‌های دیگر دارد. سایر مؤلفه‌های کیفیت زندگی مورد مطالعه عبارت‌اند از «رضایت کلی از محل سکونت» با امتیاز ۳۵,۲، «نگرش مثبت نسبت به شهر» با امتیاز ۳۳,۶ و «رضایت از وضعیت معیشتی» با امتیاز ۵۱,۹ که نشان می‌دهند وضعیت مطلوبی در این زمینه وجود ندارد. گفتنی است امتیاز کیفیت زندگی شهری بین مردان ۴۳,۲ و بین زنان ۴۴,۱ است. بنابراین در پژوهش حاضر با توجه به نمره کیفیت زندگی و نتایج آزمون T، تفاوت معناداری در میزان کیفیت زندگی شهری از دیدگاه زنان و مردان پاسخگو در شهر جدید بهارستان نیست.

مطالعات مختلفی وجود دارد که رابطه بین جنسیت و کیفیت زندگی را بررسی کرده است. تفاوت در میزان کیفیت زندگی در بین زنان و مردان در پژوهش‌های انجام‌شده مختلف است. در برخی مطالعات، زنان نسبت به مردان کیفیت زندگی پایین‌تری احساس می‌کنند و برخی مطالعات این‌گونه نیست. نجات و همکاران (۱۳۸۶) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که زنان نسبت به مردان سلامت جسمانی کمتری

دارند. در عوض، در حیطه سلامت اجتماعی و سلامت محیط، زنان نسبت به مردان از سلامت بیشتری برخوردارند و در حوزه سلامت روانی تفاوت معناداری دیده نمی‌شود. نتایج مطالعه دیگر (فنی و واحدی یگانه، ۱۳۹۶) نشان می‌دهد که بین زنان و مردان در میزان کیفیت زندگی در ابعاد مشارکت، دسترسی، امکانات فیزیکی و آسایش روانی تفاوت معناداری وجود دارد. در پژوهش دیگر (فنی و همکاران، ۱۳۹۴) یافته‌ها نشان می‌دهد که بین کیفیت زندگی و جنسیت رابطه وجود دارد و زنان نسبت به مردان کیفیت زندگی پایین‌تری دارند. در پژوهش دیگر (شمس‌اللهی و کفاشی، ۱۳۹۲) این نتیجه حاصل شده است که بین کیفیت زندگی و متغیر جنسیت رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین به طور قطع نمی‌توان این پیش‌فرض را مطرح کرد که کیفیت زندگی بین مردان و زنان همیشه متفاوت است یا مردان نسبت به زنان کیفیت زندگی مطلوب‌تری دارند. در این پژوهش، همان‌طور که اشاره شد، بین مردان و زنان در ارزیابی از کیفیت زندگی شهری تفاوت معناداری مشاهده نشد.

منابع:

البرزی، شهلا، و محبوبه البرزی. (۱۳۸۵). «بررسی رابطه خودمختاری و کیفیت زندگی در دانشجویان استعدادهای درخشان دانشگاه‌های شیراز». *مجله روانشناسی* ۳۹: ۳۲۱-۳۳۴.

شریفیان، اکبر، و هدی فتوت. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد شیراز، واحد پردیس)». *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی* ۸: ۱۵۳-۱۸۸.

شمس‌اللهی، سیمین، و مجید کفاشی. (۱۳۹۲). «عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی شهروندان شهر تهران». *فصلنامه پژوهش اجتماعی* ۶ (۲۰): ۱۶۱-۱۸۱.

غفاری، غلامرضا، و رضا امیدی. (۱۳۸۸). *کیفیت زندگی: شاخص توسعه اجتماعی*. تهران: شیرازه.

فنی، زهره، و فرید واحدی یگانه. (۱۳۹۶). «تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی فردی - اجتماعی در فضاهای شهری با تأکید بر جنسیت، مطالعه موردی شهر سنج». *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی* ۱۲ (۳۸): ۸۳-۱۰۲.

فنی، زهره، سامان حیدری، و پرویز آقایی. (۱۳۹۴). «سنجش کیفیت زندگی شهری با تأکید بر جنسیت، مطالعه موردی شهر قروه». *دوفصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری* ۶ (۱۲): ۷۸-۶۵.

مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایرانیان. (۱۳۹۵). *شناخت کیفیت زندگی در شهر تهران*. تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.

نجات، سحرناز، علی منتظری، کوروش هلاکویی نائینی، و محمدکاظم مجدزاده. (۱۳۸۵). «استانداردسازی پرسشنامه کیفیت زندگی سازمان جهانی سلامت (WHOQOL-BREF)». *ترجمه و روان‌سنجی گونه ایرانی*. *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی* ۴ (۴): ۱۲-۱.

نجات، سحرناز، علی منتظری، کوروش هلاکویی نائینی، و محمدکاظم مجدزاده. (۱۳۸۶). «کیفیت زندگی مردم شهر تهران بر اساس پرسشنامه WHOQOL-BREF». *مجله تحقیقات نظام سلامت حکیم* ۱۰ (۳): ۸۱.

یزدانی، مجتبی. (۱۳۹۴). *کیفیت زندگی شهری*. تهران: تپسا.

- Ashton, J. (1988). *Healthy Ceities. Conceptand Vision*. Liverpool. UK: University of Liverpool.
- Bond, J., and L. Corner. (2004). *Quality of Life and older People*. London: Open University Press.
- Eiser, Ch. (2004). *Children with Cancer. The Quality of Life*. London: University

- Pacione, M. (2003). "Quality-of-Life Research in Urban Geography. *Urban Geography* 24 (4): 314-339.
- Roback, J. (1982). "Wages, Rents and the Quality of Life". *The Journal of Political Economy* 90 (6): 1257-1278.
- Van Kamp, I., K. Leidelmeijer., G. Marsman., & A. De Hollander. (2003). "Urban Environmental Quality and Human Well-being: Towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts; A Literature Study". *Landscape and Urban Planning* 65 (1): 5-18.
- World Health Organization. (1996). *Whoqol-Bref Introduction, Administration, Scoring and Generic Version of the Assessment*. Field Trial version. Sheffield, Lawrence Erlbaum Associate, Publishers.
- George, L. K., and L. B. Bearon. (1980). *Quality of Life in Older Persons Meaning and Measurement*. New York: Human Sciences Press.
- Harpham, T., & et al. (2001). *Healthy City Project in Developing Countries: The first Evaluation*. London: South Bank University.
- Marans, R. W., and R. J. Stimson. (2011). *Investigating Quality of Urban Life*. New York: Springer.
- Meyre, D. (1987). "Community-Relevant Measurement of Quality of Life a Focus Austin". *Urban Affairs Quarterly* (1): 23. September 1987: 108-125 Copyright 1987 Sage Publications, Inc.

The Study of Quality of Life in the New City of Baharestan with Emphasis on Gender

Seyed Ahmad Firouzabadi
Ebrahim Shirali

Abstract

In this article, we tried to measure the quality of life in the new city of Baharestan, with an emphasis on the gender variable (comparing the women and men's quality of life). The quality of life in the cities of Europe questionnaire has been used to measure the quality of life, which is designed by the Department of Urban and Regional Policy of the European Commission, the European Union. The questionnaire is based on components of "people's satisfaction whit living in their city", "people's views about their city", "people's satisfaction whit living in their city in relation whit environment" and "people's satisfaction whit personal situation". In this paper, the survey method has been used. The statistical population of this study is the total number of men and women aged 18-65 that living in four phases of Baharestan in 1396. Multistage cluster sampling with sample size 1000 people was obtained by Cochran formula. Results show that the quality of life score in the new city of Baharestan (0-100) is 43.6. Among the components

of quality of life, "people's satisfaction whit living in their city in relation whit environment" with a score of 53.6 has a better status than other components. Other components of the quality of life were: "people's satisfaction whit living in their city" (35.2 score), "people's views about their city" (33.6 score), and "people's satisfaction whit personal situation" with a score of 51.9. Score of quality of life is 43.2 in men and 44.1 in women. Therefore, in this study, according to quality of life score and T-test results, there is no significant difference in the quality of life from the views of responsive women and men in the new city of Baharestan.

Keywords

Quality of Life, Life Satisfaction, Gender, Baharestan